

INDSPIL TIL GLOBALISERINGSRÅDET

Linda Nielsen

UDDANNELSE OG FORSKNING

Ud fra ønsket om en udbygget debat for at få ”kød” på drøftelserne, fremsættes i det følgende en række overvejelser og forslag, formuleret som 2 gange ”Hvem, hvad, hvor”. Jeg har valgt at tage både uddannelse og forskning med, da der er en indre sammenhæng, hvis man anskuer det fra fugleperspektiv. Hovedfokus er på universiteterne. Forslagene omfatter både udbyggede og stikordsagtige, konsensusprægede og kontroversielle løsninger.

UDDANNELSE

HVEM: Vi skal først og fremmest sørge for, at det bliver muligt og attraktivt for mange flere at tage en videregående uddannelse. Desuden skal vi blive bedre til at gøre noget særligt for de bedste danske studerende, og derved holde på dem i det danske system, samtidig med at vi opnår ”brain gain”, dvs tiltrækker dygtige, udenlandske studerende.

Det globale uddannelsesmarked er en realitet. Der må ydes en differentieret, men koordineret aktiv indsats for at markedsføre Danmark som et godt uddannelsesland, København som en ”cool capital” og de enkelte universiteter som attraktive uddannelsesinstitutioner. Aftaler med universiteter rundt om i verden skal udnyttes optimalt. Det gælder fx Københavns Universitets star-alliance-aftale med 9 top-universiteter, nemlig Oxford, Cambridge, Singapore, Beijing, Tokyo, Yale, Berkeley, Australia National University og ETH Zürich. Vi har herigennem mulighed for at få vældig gode studerende – og forskere - hertil. Stipendiemulighederne for udenlandske studerende bør øges markant. Med de nuværende 70 stipendier fordelt på 12 universiteter kommer vi ikke langt.

Vi skal sende halvdelen af vores egne studerende 1-2 semestre til udlandet for at få inspiration og perspektiv. Nogle skal også have mulighed for at få hele uddannelser i udlandet, men gerne derefter vende hjem igen. Allerede nu kan man få SU til studier i udlandet. Det kan være en god ide at supplere med et bidrag til omkostningerne i udlandet svarende til det, som en tilsvarende uddannelse ville have kostet her, til særligt dygtige studerende, så de kan blive optaget på top-universiteter, hvor vi evt. allerede har kontakter, og kvaliteten er kendt. Tilbagebetaling af støttebeløbet kan overvejes, hvis uddannelsen ikke fuldføres eller hvis den udrejsende studerende ikke kommer hjem og arbejder i en vis periode.

Uddannelsesstrukturen skal fremover gears til, at rigtig mange i de næste år skal have videregående uddannelse. De næste ungdomsårgange er store, og flere skal uddanne sig mere. Regeringens mål er, at 50% af en ungdomsårgang skal have en videregående uddannelse, og omkring halvdelen af dem skal vel have en universitetsuddannelse. Det rejser spørgsmål om, hvilken uddannelse vi skal tilbyde.

HVAD: Vi må drøfte hvor lang en uddannelse, vi skal give de unge, hvordan vi etablerer globalt udsyn og anden fremtidssikring i uddannelserne, og hvordan vi gør dem attraktive.

Hvis de unge skal være hurtigere færdige og ud på arbejdsmarkedet, må uddannelsens længde ikke være en hellig ko. Som led i den europæiske Bologna-proces om et fælles uddannelsesrum fremstår en afrundet 3-årig bacheloruddannelse og en 2-årig kandidatuddannelse som normen. Men næsten alle danske universitetsstuderende tager i dag begge uddannelser, så der i alt bliver tale om 5 normerede år. Og den reelle studietid er ofte 7-8 år. En udvælgelse, så ikke alle fortsætter på kandidatdelen er helt sædvanlig i udlandet og bør overvejes nærmere. Vi må diskutere, om vi hermed "forpasser" en chance for at danske kandidater er bedre uddannede end kandidater i andre lande, eller om mængden nødvendiggør en større nuancering af (masse)uddannelsens længde. På nogle områder må der være tale om en 5-årig uddannelse, men på andre kan der med indførsel af en intensiv studiekultur også skabes bacheloruddannelser med en selvstændig, afrundet erhvervskompetence. Hvis ændringen skal lykkes, må den følges op af bedre lønforhold for de, der gennemfører kandidatuddannelsen. Og det er helt afgørende, at begrænsningen på kandidatuddannelserne kombineres med en væsentligt øget efteruddannelse, så alle har ret til den samme mængde uddannelse, fx i form af et klippekort.

Det globale udsyn i uddannelserne må sikres ved et "serviceeftersyn". Uddannelserne må fremtidssikres ved at der arbejdes videre med fleksibilitet over faggrænser, europæisk forståelige kompetencebeskrivelser, modulopbygning og praktikordninger. Udbuddet af uddannelser bør drøftes på universiteterne i lyset af det forventede behov, så overvejelserne gøres udtrykkelige og synlige, men det vil være naivt at tro, at behovet kan forudsiges præcist. Tanker om uddannelsesbetaling til universiteterne (taxameter) efter graden af beskæftigelse har været fremme, men tjener næppe noget formål. Det vil føre til beskæftigelse for bureaukrater, men næppe for de uddannede. Hellere arbejde med udbuddet og indholdet af uddannelserne end med en illusion. Og lad os få standset "den falske krig" mellem naturvidenskab og humaniora. Vi skal bestemt søge at få flere til at læse naturvidenskab, men det sker næppe ved at nedrosle humaniora. Det er mere konstruktivt at gøre en række humaniorauddannelser mere kompetenceorienteret og erhvervsrettet for at være anvendelige i en noget uforudsigelig fremtid.

De længerevarende uddannelser må gøres attraktive, men også fastholdes som krævende, hvis vi vil deltage i den globale konkurrence. Universitetsuddannelser må "brandes", ikke mindst på det kreative element, den selvstændige fordybelse og de attraktive (men dog ikke altid så lønsomme) karrieremuligheder. Faglighed med en kreativ overbygning er for de fleste meget attraktivt. Behovet for "branding" er særlig udtalt på det naturvidenskabelige og tekniske område, hvor Forskningens Dag, DI-initiativet og besøgsordninger såsom "Cirkus Naturligvis" er gode eksempler. Vi må finde områder, hvor det tekniske med fordel kan kombineres med det kreative, fx design. Indsats i forhold til uddannelser og undervisning skal på universiteterne vægtes lige så højt som forskning i universitetskarrieren. Studiemiljøet skal i konstant fokus, herunder kerneydelserne med undervisningsmetoder og pædagogik, men også sociale, sportslige og kulturelle aktiviteter skal være en del af "pakken". En intensiv studiekultur er kendetegnet ved at den individuelle studenterkontakt, fx studenterudviklingssamtaler, studenterkontrakter og vejledning udbygges, så der udvises større "personligt engagement" for den enkelte student. Samtidig skal de studerende have større ansvar, fx i højere grad forpligtes til at være til stede i dele af undervisningen, deltage aktivt med oplæg mv.

HVOR: "Uddannelseslandskabet" i Danmark må forandres, men drøftelserne herom er svære. Udbygget samarbejde og arbejdsdeling mellem uddannelsesstederne er nødvendig, så de studerende kan "flyde mere frit" mellem uddannelsesstederne, så der er mere specialisering og samarbejde mellem underviserne, og så der ikke undervises i det samme flere steder i nærheden af hinanden. I

denne forbindelse bør Øresundsuniversitet medtænkes, så også uddannelser i Lund og Malmø inddrages i overvejelserne om arbejdsdeling. Der bør også være større mulighed for meritoverførsel, både nationalt og internationalt. Det må overvejes at udbyde eliteuddannelser på udvalgte områder, fx forskningsstærke kerneområder med et vist volumen. Et eksempel herpå er "Nils Bohr Academy", der er europæisk baseret. Der må skabes udbygget kontakt mellem folkeskole, gymnasier og universiteter for at skabe bedre sammenhæng i undervisningen. Uddannelser skal udbydes i de forskellige regioner i Danmark, og universitetsundervisningen bør fortsat være forskningsbaseret. Men det bør overvejes at samle forskningen for at forbedre forskningsmiljøerne og opnå "kritisk masse".

FORSKNING

HVEM: Forskningen er ofte global i sin natur. Det er centralt at tiltrække forskere fra udlandet. Der er allerede et "forskermarked" – i USA kommer en meget stor del af forskerne fra andre lande. Ofte bliver stærke forskningsmiljøer bygget op omkring særligt dygtige individer. En "startpakke" med mulighed for at spydspidsforskere – hjemlige eller "hjembragte" – kan få de nødvendige ressourcer i form af phd'ere, apparatur mv, kan medvirke til at fastholde/tiltrække stjerneforskere. I denne forbindelse tiltrænges meget nyt apparatur på de danske universiteter.

Mange af vore store industrivirksomheder flytter store dele af deres forskning ud af Danmark. En ny måde at benytte dette til gavn for forskningen i Danmark vil være, at danske forskere kommer med og henter viden og erfaring hjem til Danmark. Danske universiteter er vant til at arbejde sammen med virksomheder i Danmark og med universiteter i udlandet. Men samarbejde mellem danske virksomheder/universiteter på den ene side og udenlandske universiteter og evt virksomheder på den anden side vil være godt for de danske forskningsmiljøer – og virksomheder – og dermed for Danmarks konkurrenceevne.

Der skal langt flere forskere til, hvis vi i Europa skal være med i det internationale kapløb. Det er godt, der er givet mulighed for at ansætte flere phd'ere, og der skal flere til, ligesom der skal være stillinger, de kan gå videre i. Og de skal ansættes over en årrække.

HVAD: Samfundet har brug for forskelligartet forskning. Både mht. "hvad skal vi leve af" og "hvordan skal vi leve". Derfor er der brug for både "hård videnskab" - naturvidenskab, sundhedsvidenskab og teknik - og "blød videnskab" - samfundsvidenskab, jura, humaniora mv. Og for at vi også i fremtiden har noget at bygge den anvendelsesorienterede forskning på, må vi have grundlagsskabende forskning, også inden for naturvidenskab og sundhedsvidenskab. Ellers får vi ikke nok at leve af i fremtiden.

Det er vigtigt med en afbalanceret forskningsfinansiering, der både sikrer arbejdspladser nu og i fremtiden, forskningsbaseret undervisning, nuværende og kommende eliteforskning, grundforskning og varieret forskning. Et bud kan være følgende:

Basismidler til universiteterne er nødvendige for at dække forskningsbaseret uddannelse og forskning på centrale områder. Regeringen har lagt stor vægt på at konkurrenceudsætte forskningsmidler, men der er dog vist almindelig enighed om, at dette skal gælde "nye" midler, så de eksisterende basismidler til universiteterne ikke beskæres.

Det forskningsrådgivende system tilgodeser variationen. Enkeltforskere og forskergrupper kan søge støtte hos Det Frie Forskningsråd og Grundforskningsfonden ud fra et "bottom-up" system, hvor emnerne stort set kan vælges frit. Ud fra mere politisk fastlagte kriterier kan søges – "top-down" - hos Det Strategiske Forskningsråd og Højteknologifonden. En måde at kombinere konkurrenceudsættelse og behovet for at kunne tilgodese nye spirende forskningsområder er at øge overhead-betalingen til lokaler, faciliteter, administration mv fra de nuværende 20% til 50-60%. Dette kendes fx fra USA. På EU-midler, som er vigtige, og som er administrativt belastende, måske endda 75%.

Herudover kan der som noget nyt etableres fx 20-30 elitemiljøer - ikke som støtte til specifikke projekter, men til områder, hvor vi er internationalt konkurrencedygtige eller som af andre grunde er særligt vigtige, herunder også spirende og tværvideenskabelige områder. Der kan være tale om en lang række områder, men blot et par stykker skal nævnes som illustration, fx bioteknologi-samarbejdet mellem universiteter og industri (BRIC), Pharmakonsortiet om lægemidler og oplevelsesøkonomi. Mange flere vil være relevante. Danmarks Forskningspolitiske Råds projekt med at definere "kernefelter" kan i høj grad medvirke til, at områderne identificeres. I det hele taget vil dette projekt, hvor universiteter mv selv definerer deres eksisterende og spirende kernefelter - opgjort pr. 50 videnskabelige medarbejdere - give et helt nyt billede, der tegner et "forskningslandskab" i Danmark vi ikke før har haft overblik over. Det bliver spændende at se, på hvilken måde det kan bruges.

HVOR: Forskningsmiljøerne må koncentrereres, så de har "kritisk masse", og koordineres for at være med i den globale konkurrence. Der må reageres hurtigt og enkelt. Oprettelse af nye "eliteuniversiteter", samling af fx nanoforskning i særlige institutioner med nye bygninger el.l. tager for lang tid. I det omfang der på frivillig basis kan skabes forpligtende "konsortier" med samarbejde om forskning og uddannelse, er det at foretrække. Et godt eksempel herpå er Pharmakonsortiet mellem Københavns Universitet, Farmaceutiske Universitet, Landbohøjskolen og Danmarks Tekniske Universitet, der samarbejder om forskning og uddannelse i relation til lægemidler. Selvom fysisk nærhed er det optimale, er det nok bedre at starte med at etablere virtuelt samarbejde, der kan iværksættes hurtigt og enkelt.

OG HVAD SÅ NU: Ambitionerne er høje, men ikke for høje. Det er rigtigt at forvente, at Danmark finder sin plads blandt verdens bedste forsknings- og uddannelsesnationer – i niches Vi kan balancere mellem masse og elite, hård og blød science, national og global tilgang, og har et "potentiale" til "befrugtning af befolkningen", "klog kommerialisering" og "kreativ kommunikation". Så lad os fastholde det høje ambitionsniveau og komme i gang med arbejdet.

2. november 2005